

Mirette Modarress & Ville Hakamäki

Metallinilmaisinharrastus: kriittisiä näkökulmia ja tutkimuksellista yhteistyötä

Metallsökning som hobby: kritiska synvinklar och forskningssamarbete

Metallsökning med metalldetektorer har under de senaste åren blivit allt vanligare såväl i Finland som i övriga Europa. Det finns flera orsaker till att verksamheten ökat. I olika länder varierar lagstiftningen och praxisen från att vara ytterst begränsande till relativt fördragsam.

I denna artikel behandlas metallsökningens ökade popularitet ur olika perspektiv, såväl utifrån ett fruktbart samarbete mellan metalldetektorister och forskare som genom otillåtna ingrepp och olaglig handel. Frågan om hur man kan lösa de problem som uppstår i samband med verksamheten är fortfarande öppen. Det finns dock tydligt ett behov av ökad information och utbildning. Det materiella kulturarvet är allas gemensamma arv, ej endast för amatörer och forskare idag, utan också för kommande generationer.

Artikkelissa¹ tarkastelemme lyhyesti metallinilmaisinharrastusta ja muinaisjäännösten etsintään liittyviä kysymyksiä sekä säädöksiä Suomessa ja muualla Euroopassa. Metallinetsintä metallinilmaisimien avulla on viime vuosina yleistynyt Euroopan laajuisesti. Syitä toimintaan on monia, eikä motiivina suinkaan aina ole kiinnostus historiaan tai arkeologiaan. Lähtökohtina voivat olla myös jännitys ja löytämisen tuoma ilo, intohimo keräilyyn tai löydettyjen esineiden kautta saatu taloudellinen hyöty. Kulttuuriperinnön tutkimuksen osalta harrastustoiminnan kasvussa voidaan havaita niin positiivisia kuin negatiivisia puolia – toisaalta arkeologisen aineiston määrä on monin paikoin kasvanut ja harrastajien ja ammattilaisten yhteistyö on toisinaan tuottanut kiinnostavia tutkimustuloksia, toisaalta toiminnassa on voitu nähdä

vahingollisia piirteitä, kuten tunnettuihin muinaisjäännöksiin kajoamista ja muinaisesineiden luvaton kauppaa. Kysymys siitä, mitä näiden ongelmien ratkaisemiseksi voidaan tehdä, on edelleen avoinna.

Metallinetsintä ja laittomuudet

EAA 2018 -konferenssin laitonta antiikki-kauppaa käsittelevän session (763) esityksissä käsiteltiin myös metallinilmaisinharrastukseen liittyviä laittomuuksia Euroopan eri maissa kuten Puolassa, Italiassa, Romaniassa ja Saksassa. Useissa esitelmissä tuli esille huoli nykytilanteesta, laittoman toiminnan levinästä ja kontrollointiin liittyvistä vaikeuksista. Väärinkäytökset ovat selvästi nähtävissä internetissä, jossa laitton muinaisesinekauppa

voi hyvin (Kuva 1). Voidaan kysyä, mistä nämä esineet tulevat myyntiin jos eivät metallinetsijöiltä?

Maailmalla ryöstökaivu on laajaa, ja metallinilmaisimien käyttö on sen vuoksi kiellettyä useissa maissa. Suomessa huomio keskittyy yleensä harrastuksen positiivisiin puoliin väärinkäytösten jäädessä vähemmälle huomiolle. Voidaan vain arvailla, johtuuko tämä siitä, että meillä väärinkäytöksiä olisi vähemmän? Mediassa puhutaan usein aarteista ja aarteenetsinnästäⁱⁱ, mikä puolestaan ei anna todenmukaista kuvaa siitä, mistä muinaisesineissä ja -jäännöksissä on kyse. Sanaa ”kulttuuriperintö” ei keskusteluissa yleensä käytetä, vaikka harrastajien maasta kaivamat esineet ovat kollektiivista aineellista kulttuuriperintöä (ks. Modarress-Sadeghi 2018: 18).

Suomessa vuosina 2010–2017 tehtyjä luvattomia kajoamisia kiinteisiin muinaisjäännöksiin tapahtui Museoviraston tutkimuksen (Maaranen 2018) mukaan 156,ⁱⁱⁱ joista metallinilmaisinkajoamisia oli 40. Eniten kajoamisia (yhteensä 25) oli vuosina 2014 ja 2015 (Maaranen 2018). Kyseinen tutkimus huomioi ainoastaan ilmoitulleet tapaukset, eikä siitä, miten paljon luvattomia kajoamisia todellisuudessa tapahtuu, ole olemassa tarkkoja tietoja. Vuodelta 2017 samaisen selvityksen mukaan on vain kaksi kirjattua tapausta (Maaranen 2018: 22, kaavio 2). Verkkoselauksella uutiskynnyksen ylittäneitä salakaivutapauksia kyseiseltä vuodelta löytyi kaksi, Raaseporin ja Kuusiston linnojen alueilta.^{iv} Molemmissa kohteissa laitonta kaivua on tehty useammin kuin kerran (esim. Jokela 2017; Knuutinen 2017).

	VIKING ERA BRONZE LUNAR / MOON PENDANT - ANCIENT HISTORIC, Set of 8 pieces LUNAR / MOON VIKING ERA BRONZE PENDANT - ANCIENT HISTORIC Set of 8 pieces. ONLY ORIGINAL!! NO COPY OR REPRODUCTIONS!! EUR 115.32 EUR 5.32 shipping or Best Offer From Ireland Material: Bronze
	Ancient Viking Norse SILVER CROSS Pendant amulet museum quality HUGE MASSIVE RARE VIKING - NORSE SILVER PENDANT AMULET. This is a unique item that does not repeat itself. >HUGE HEAVY MASSIVE LARGE BIG. A stunning and exceptional EUR 373.46 EUR 11.44 shipping or Best Offer From Bulgaria
	VIKING ERA IRON AXE LONG I will be glad to cooperate with you ! EUR 52.34 EUR 15.78 shipping 0 bids 1d 6h Top Rated Seller From Ukraine Material: Iron
	VIKING Period set 48 Bronze overlays/ plates/ patch/ onlays All 48 overlays have different shapes and different images on the front side. Overlays are not washed, not cleaned. 100% originality and authenticity. Decent subject for lovers of EUR 44.35 EUR 8.87 shipping 0 bids 8d 1h From Estonia Material: Bronze

**Kuva 1. ”Viikinkiajan” metal-
liesineistöä myynnissä inter-
netissä e-Bay sivustoilla.
Kuva: kuvakaappaus sivustol-
ta www.ebay.com 10.4.2019.**

Tilanne käy hyvin ilmi alla lainatusta *Turun Sanomien* kirjoituksesta:

”Metallinetsintävillitys on lisännyt muinaisjäännösten vahingoittamista. Kuusistossa on kyse vuosia jatkuneesta tihutöiden kierteestä. Merkittävimmäksi vaurioiden aiheuttajaksi paljastuivat metallinetsijät, joista röyhkeimmät kaivoivat kohteisiin kuoppia piittaamatta alueen kieltokylteistä.” (Jokela 2017).

Vaikka esille tulleita tapauksia on vähän, tilanteen voi tuskin vielä sanoa parantuneen. Voi vain toivoa, että vastuullisesti toimivien harrastajien joukko on kasvussa, kun tietoa muinaismuistolaista, muista muinaisjäännöksiin liittyvistä säädöksistä ja toimintatavoista tuodaan yhä enemmän esille.

Metallinetsintä muualla Euroopassa

Euroopassa suhtautuminen metallinetsintään ilmaisimen avulla vaihtelee. Taulukossa 1 on esitetty muutamien Euroopan maiden säädöksiä. Taulukon tiedot perustuvat verkkotietoihin ja tutkimusartikkeleihin. Tarkat lait ja säädökset ovat löydettävissä kyseisen maan viranomaisilta.

Ranskassa laki suhtautuu metallinetsintään tiukasti, eikä metallinilmaisimella saa etsiä muinaisesineitä. Laitteiden myymiseen tarvitaan lupa ja myyjän on kerrottava kiellosta ostajalle myyntitapahtuman yhteydessä. Kiellon rikkomisesta voi saada jopa seitsemän vuoden vankeustuomion ja 100 000 euron sakon (Lecroere 2016: 188). Myös *Irlannissa* metallinilmaisimen käyttö muinaisesineiden etsinnässä on kielletty: metallinilmaisimella ei saa olla mukana arkeologisilla kohteilla eikä laitteita tule ”mainostaa” muinaisesineiden etsimiskäyttöön. *Italiassa* etsintä on kokonaan kiellettyä tietyillä alueilla (Toscana, Sisilia, Valle d’Aosta, Lazio ja Calabria). Löydöt kuuluvat aina valtiolle.

Vapaampaa metallinilmaisimien käyttö on *Englannissa*. Viranomaisten lupa

tarvitaan rekisteröidyillä kohteilla, mutta muissa tapauksissa maanomistajan lupa riittää. Löydöt kuuluvat lähtökohtaisesti maanomistajalle, eivät löytäjälle. Englannissa vain arvokkaaksi (*treasure*) määritellyt löydöt täytyy ilmoittaa viranomaisille, muut ilmoitetaan kaikille avoimeen tietokantaan (*Portable Antiquities Scheme, PAS*). Vuodesta 1998 PAS -tietokantaan on ilmoitettu lähes puolitoista miljoonaa löytöä. Suomessa vastavanlaista palvelua ollaan parhaillaan valmistelemassa SuALT- projektin puitteissa (esim. Rohiola 2018; Wessman 2019) ja sen toivotaan kannustavan harrastajia ilmoittamaan löydöistään entistä matalammalla kynnyksellä.

Ruotsissa harrastukseen liittyvä säätely on tiukkaa. Metallinilmaisimen käyttöön liittyvä laki uudistettiin vuoden 2018 alussa (ks. Riksantikvarieämbetet 2018). Gotlannissa ja Öölannissa metallinetsintä kiellettiin kokonaan jo 1980-luvulla. Näillä alueilla tapahtui aikaisemmin paljon kohteisiin kajoamisia ja muinaisesineiden ryöstöä (esim. Lunden 2004). Muilta osin metallinilmaisimen käyttöön tarvitaan asianosaisen viranomaisen myöntämä määräaikainen lupa, joka vuoden 2018 lakiuudistuksen jälkeen on maksullinen (noin 70 euroa/lupa).^v Laki myös velvoittaa harrastajat ilmoittamaan tekemistään löydöistä.

Norjassa metallinetsintä ilmaisimella on automaattisesti kielletty kaikilla vuotta 1537 vanhemmilla kohteilla. Tämä koskee myös alueita, joiden voidaan olettaa sisältävän näin ajoittuvaa materiaalia, mutta joita ei ole vielä rekisteröity. Löydetty esineet täytyy ilmoittaa viranomaisille ja ne kuuluvat automaattisesti valtiolle (Gundersen et al. 2016).

Tanskassa puolestaan kuuluu sallivimpiin maihin. Metallinetsintää saa harrastaa vapaasti, eikä kaiveluunkaan käytännössä puututa, jos se tapahtuu harrastuksen nimissä. Samoin kuin Suomessa, metallinilmaisinta saa käyttää kaikilla sellaisilla alueilla, joilla sitä ei ole erikseen kielletty. Tunnettujen muinaisjäännöskohteiden ympärillä on vain kahden metrin suoja-alue. Maanomistajan

Taulukko 1. Metallinilmaisimen käytön säädöksiä Euroopan maissa*

Englanti	Saa etsiä suhteellisen vapaasti, viranomaisten lupa rekisteröidyllä kohteella, muuten maanomistajan lupa ja löytö kuuluu maanomistajalle.
Espanja	Metallinilmaisimien tarvitsee maahantuontiluvan. Etsintä ei ole suoraan lailla kiellettyä, mutta monien säädösten säätelemää, ei suotavaa.
Italia	Käyttö on kiellettyä tietyissä provinseissa kokonaan. Kaikki löydöt on ilmoitettava.
Irlanti	Kielletty kokonaan, metallinilmaisimien ei saa olla mukana arkeologisilla kohteilla.
Kreikka	Käyttöön tarvitaan aina Kulttuuriministeriön lupa.
Latvia	Käyttö yksityisillä mailla maanomistajan luvalla, muuten ei.
Liettua	Vain tutkijat ja arkeologit saavat käyttää, muinaisesineiden osto ja myynti kiellettyä.
Norja	Käyttö kielletty kaikilla kohteilla, jotka ovat vuotta 1537 varhaisempia, myös sellaiseksi oletetuilla. Löydetyt muinaisesineet kuuluvat valtiolle.
Ranska	Muinaisesineitä ei saa etsiä metallinilmaisimella. Kaikkeen etsintään tarvitaan lupa. Laitteiden myymiseen tarvitaan lupa.
Ruotsi	Gotlannissa ja Öölannissa käyttö on kielletty kokonaan. Tapauksissa, joissa saa käyttää, tarvitaan asianomaisen viranomaisen lupa. Luvat ovat määräaikaista ja maksullisia.
Saksa	Pääsääntöisesti tarvitaan lupa etsintään. Jokaisella osavalttiolla on kuitenkin omat säädöksensä ja ne voivat vaihdella.
Skotlanti	Kuten Englannissa, mutta kaikkien löytöjen ilmoitusvelvollisuus, löydöt kuuluvat periaatteessa valtiolle.
Suomi	Saa käyttää. Muinaisjäännöskohteilla on kahden metrin suoja-alue (200 m suojan suositus). Yli sata vuotta vanhat esineet ilmoitettava.
Tanska	Saa käyttää, paitsi rekisteröidyllä kohteilla (suoja-alue 2 m). Maanomistajan lupa tarvitaan. Osalle löydöistä on ilmoitusvelvollisuus.
Tšekki	Vain koulutetut arkeologit saavat etsiä muinaisesineitä (paljastimella tai ilman).
Viro	Etsiminen kielletty ilman lupaa, jonka saadakseen etsijän täytyy suorittaa kurssi.

Lähteet: Barkin 2013; Gundersen et al. 2016; Lecroere 2016; Yáñez 2016.

*Eri maissa lain piiriin kuuluvien muinaisesineiden iän määrittely vaihtelee. Suomessa muinaismuistolaki koskee yli 100 vuotta vanhoja esineitä ja jäännöksiä. Käytöllä ja etsinnällä viitataan metallinilmaisimen käyttöön. Lupa tarkoittaa käyttö- ja/tai tutkimuslupaa. Ilmoittamisvelvollisuus on paikallisille viranomaisille.

lupa kuitenkin tarvitaan ja osalle löydöistä on ilmoitusvelvollisuus. Baltian maissa säännöt ovat tiukempia, esimerkiksi Virossa etsiminen ilman lupaa on kielletty ja luvan saannin edellytyksenä on aiheeseen liittyvän kurssin suorittaminen. Laitteiden myyjän on ilmoitettava kiellosta ostajalle (Barkin 2013).

Kaikille edellä käsitellyille valtioille on yhteistä, ettei metallinilmaisimia saa käyttää muinaisjäännöksiä rekisteröidyillä kohteilla. Myös toinen yhteinen piirre löytyy: missään ei ole onnistuttu kitkemään laitonta käyttöä ja kaivua, ei metallinilmaisimen käytön sallivissa eikä siihen tiukasti suhtautuvissa maissa. Mielipiteitä sekä vapaan että kontrolloidun käytön puolesta löytyy.^{vi} Samuel Hardy (2017) on tehnyt useita maita kattavan metallinilmaisinharrastusta käsittelevän määrällisen analyysin. Hänen tutkimuksensa mukaan enemmän haittaa arkeologiselle aineistolle (*archaeological evidence*) on sallivassa toiminnassa kuin säädösten sanelemassa.^{vii} Kuten Hardykin huomauttaa, tarkoituksenmukaiset säädökset luovat luotettavan ilmapiiirin eri osapuolien välille, mikä puolestaan vahvistaa eettistä toimintaa ja lisää mahdollisuutta menneisyystiedon kasvattamiseen.

Säädökset ja metallinilmaisinharrastus Suomessa

Metallinetsintä kohdistuu usein aineelliseen kulttuuriperintöön, joka on kaikille kuuluvaa kulttuuriomaisuutta. Kulttuuriperintö resonoi myös tulevaisuuteen ja harrastuksella onkin suora yhteys siihen, millainen osa yhteisestä perinnöstä jää tulevien sukupolvien käyttöön. Keskustelua metallinilmaisinharrastuksesta ja sen ongelmista on viime vuosina käyty jonkun verran, mutta tietoa tarvitaan lisää. Suomen Muinaismuistolain (295/1963) mukaan maata ei saa kaivaa rauhoitetulla muinaisjäännöskohteella eikä sellaiseksi arvellulla. Muinaisjäännöksiin kajoaminen vaatii aina tutkimusluvan, jonka myöntää Museovirasto. Laissa kohteen rajausta määritellään seuraavasti:

”Kiinteään muinaisjäännökseen kuuluu sellainen maa-alue, joka on tarpeen jäännöksen säilymiseksi sekä jäännöksen laadun ja merkityksen kannalta välttämättömän tilan varaamiseksi sen ympärille.” (Muinaismuistolaki 295/1963, 4§) ja *”Jollei muinaisjäännöksen rajoja ole vahvistettu siten kuin edellä tässä pykälässä on sanottu, katsotaan rajojen kulkevan siten, että suoja-alueen leveydeksi tulee kaksi metriä luettuna jäännöksen näkyvissä olevista ulkoreunoista.”* (Muinaismuistolaki 295/1963, 5§). Museoviraston laatimassa metallinilmaisinharrastajille suunnatussa opissa (2015: 22) puolestaan todetaan, ettei maan kaivamista alle 200 metrin päässä tunnetusta muinaisjäännöksestä suositella.

Suositus on hyvä, mutta pitäisikö suoja-alueet määritellä vahvemmin tai niiden laajuutta lisätä? Entä miten metallinilmaisinsijat näitä rajoja noudattavat? Piritta Häkälän & Eetu Sorvalin artikkelissa osoitettiin, etteivät esimerkiksi Janakkalan Kernaalan rautakautisella muinaisjäännösalueella rajat paljon merkitse etsijöiden toiminnassa (ks. Häkälä & Sorvali 2017). Miten metallinilmaisinharrastajien toimintaan tunnetuilla muinaisjäännöskohteilla on reagoitu? Minkä verran lakia ja suosituksia rikotaan ja minkä verran muinaista perintöä rikkomusten vuoksi häviää? Meillä Suomessa asiasta ei ole saatavilla tarkkaa tutkimustietoa, mutta ranskalaisen tutkijan Thomas Lecroeren (2016) mukaan esimerkiksi Ranskassa katoaa lähes 500 000 esinettä vuosittain metallinetsijöiden toiminnan vuoksi.^{viii}

Laki määrittelee muinaisjäännöksillä tapahtuvan toiminnan lähinnä tutkimuksen osalta. Tutkijat hakevat luvan esimerkiksi kaivaustutkimuksia suunnitellakseen. Arkeologisessa tutkimuksessa painotetaan kontekstia ja siitä saatavaa tietoa. Tutkimuskohde, löydöt ja koko prosessi dokumentoidaan, tutkimuksista laaditaan raportti ja tehdään mahdollisuuksien mukaan jatkotutkimusta. Löydetty esineet konservoidaan ja osa pääsee esille museoon osan päättyessä varastoihin myöhempää näyttelyä

tai tutkimusta varten. Tutkimukset kestävät aikansa, mutta lopputuloksena on kaikille avointa tietoa. Arkeologeista poiketen harrastajat vetoavat usein löytämisen iloon, historian harrastukseen ja/tai intohimoon (esim. Kinnunen & Immonen 2014; Nyman 2017). Miten hyvin he ovat valmistautuneita vastuulliseen etsintään? Kun harrastaja käy kaivamassa muinaisesineitä^{ix}, konteksti sekoittuu ja jää dokumentoimatta. Vaikka löydöt lähettäisiinkin museoon tai yliopistoon tutkittavaksi, usein löytöpaikkaa ei tiedetä tarkalleen. Jos harrastajia on paljon, seuraus on tuhoisa. Löytöjä tulee paljon, eivätkä ammattilaiset ehdi dokumentoida löytöpaikkoja, sillä resursseja tutkimukselle ei yleensä ole (esim. Yle 2014; Wessman et al. 2016).

Viime syksynä joukko Oulun yliopiston tutkijoita^x kartoitti metallinilmaisinharrastajien löytämiä kohteita Sievissä (Hakamäki et al. 2018; ks. myös Perkiö 2018). Yhteistyö onnistui monin osin; harrastajat ilmoittivat löydöistään ja olivat innolla mukana esittelemässä löytöpaikkoja. Samalla kuitenkin vahvistui käsitys siitä, ettei harrastajien toiminta ole hallittua. Tarkat löytöpaikat olivat osin jo unohduneet, eikä niitä ollut mahdollista paikantaa maastosta luotettavasti. Ikävintä oli se, että uutisten levittyä joku oli käynyt pai-

kalla ja kaivanut uusia kuoppia. Yksi löytö, rautakautinen padansanka (Kuva 2), oli ilmeisesti vaikuttanut kaivajasta turhalta, sillä se lojui sammalmättäällä jonkun matkan päässä oletetusta löytöpaikasta.

Metallinetsintäharrastus ja siihen liittyvät säädökset jakavat harrastajien ja arkeologien mielipiteitä. Harrastajat ja tutkijat suhtautuvat usein epäluuloisesti toisiinsa ja siksi olisikin tärkeää pystyä luomaan molemminpuolista luottamusta (esim. Wessman et al. 2016). Harrastajat ovat vapaan toiminnan puolella ja tutkijat haluaisivat ainakin jossain määrin kontrollointia. Toisinaan harrastajat pitävät tutkijoita tehottomina (löytävät vähemmän muinaisjäännöksiä) ja tietoa salaavina (ks. esim. Lecureone 2016). Tässä yhteydessä kuitenkin usein unohdetaan se, ettei arkeologian tarkoitus ole löytää mahdollisimman paljon muinaisesineitä ja -kohteita, vaan tuottaa mahdollisimman laadukasta tutkimustietoa. Löydetty esine ei juuri anna tietoa menneestä, vaan aineiston tietosisältö on sidoksissa arkeologiseen kontekstiin. Mikäli yksittäisiä löytöjä on niin runsaasti, etteivät resurssit niiden kontekstin määrittämiseen riitä, on tuloksena joukko epämääräisiä esineitä (esim. Modarress-Sadeghi 2018: 79). Resurssien määrä puolestaan ei ole riippuvainen arkeologeista vaan tutki-

Kuva 2. Sievin löytöpaikalta luvattomasti kaivettu ja maastoon jätetty padansanka.
Kuva: V. Hakamäki.

musorganisaatioista ja rahoittajista, viime kädessä yhteiskunnallisesta päätöksenteosta.

Yhteistyötä Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla

Miten tutkijoiden ja harrastajien yhteistyö toimii? Osa harrastajista on aidosti kiinnostuneita arkeologisesta tutkimuksesta ja yhteisistä päämääristä on syntynyt hedelmällistä yhteistyötä (esim. Siltainsuu & Wessman 2014; Hakamäki et al. 2013; Moilanen 2016; Hakamäki 2018). Tässä artikkelissa esimerkkinä käytetään Pohjois-Suomessa vuosina 2013–2018 toteutettuja arkeologisia kenttätutkimuksia. Keskiössä ovat Utajärvellä sijaitseva Viinivaaran itäpää ja useat suomussalmelaisten harrastajien kanssa toteutetut eritasoiset yhteistyöhankkeet.

Näistä konkreettisempaa yhteistyön muotoa edustaa Utajärvellä vuonna 2013 tehty kenttätutkimus. Kyseessä on metallinilmaisinharrastajien löytämä kohde, joka sijaitsee aivan kunnan pohjoisrajan tuntumassa olevan Ison Olvasjärven rannalla. Metallinilmaisinharrastajien paikantama aineisto levittäytyy noin 200 metrin laajuiselle alueelle Viinivaaran laen tuntumaan ja sen pohjoispuoliselle alangolle. Kesällä 2013 toteutettu kaivaustutkimus keskittyi harjun laella olevien löytöjen kontekstin selvittämiseen ja sen tuloksena paikalla voitiin todeta vähintään yksi rautakauden lopulle ajoittuva polttohauta (Hakamäki et al. 2013; Hakamäki 2016).

Kaivaustutkimuksen yhteydessä aluetta kartoitettiin yhteistyössä metallinilmaisinharrastajien kanssa ja tämän tuloksena polttohaudan läheisyydestä, erityisesti sen pohjoispuoliselta tasangolta, paikannettiin kymmeniä metallisignaaleja, joista muutamia tarkastettiin koepistoin. Muutamia moderneja löytöjä lukuun ottamatta signaalien voitiin todeta viittaavan kupariseoslevyn kappaleisiin, jollaisia tunnetaan monilta myöhäisrautakautisilta kohteilta niin Pohjois-Suomessa

kuin muualla (esim. Zachrisson 1984; Bergman 2007; Okkonen 2007; Halinen et al. 2013; Hakamäki & Ikäheimo 2015). Koska havaintoja oli syytä pitää varsin kiinnostavina, katsottiin kohteella aiheelliseksi toteuttaa jatkotutkimuksia. Kaivaus suoritettiin kesällä 2014 ja tällöin polttohaudan pohjoispuoliselta alueelta paikannettiin myöhäisrautakautinen liesikiveys. Tulisijarakenne oli pieni, eikä sen ympärillä ollut mahdollista havaita seinärakenteita tai muita asumukseen viittaavia merkkejä. Metallinilmaisinharrastajien kanssa toteutetun yhteistyön valossa vaikuttaa kuitenkin selvältä, että vastaavia tulisijoja on paikalla vielä ainakin kaksi (Hakamäki 2015; Hakamäki 2016).

Suomussalmella yhteistyö puolestaan on realisoitunut harrastajien ja ammattilaisten väliseen tiedonvaihtoon, kenttätöihin sekä julkaisutoimintaan. Suomussalmella harrastajat ovat etsineet aktiivisesti rautakaudesta kertovia merkkejä ja myös ilmoittaneet löydöistään niin Oulun yliopiston arkeologian oppiaineelle kuin Museovirastolle. Kaiken kaikkiaan uusia rautakautisia löytöpaikkoja on harrastajien toiminnan seurauksena löytynyt kunnan alueelta noin 20, mikä liki kaksinkertaisti alueelta tunnetun rautakautisen esineistön määrän. Paikalliset harrastajat ovat toimineet ahkerasti oppaina erilaisilla tarkastuskäynneillä sekä apuna kaivaustutkimusten valmistelussa. Harrastajien paikantamilla löytöpaikoilla suoritettut kaivaukset ovatkin tuoneet päivänvaloon kaksi myöhäisrautakautista polttohautaa, jotka voidaan nähdä merkittävänä lisänä Suomussalmen jo valmiiksi runsaaseen rautakautiseen aineistoon (Hakamäki 2018: 42–50). Kenttätöiden ohella uusista rautakautisista löydöistä on laadittu yleiskatsaus yhdessä harrastajan kanssa Pohjois-Suomen historiallisen seuran julkaisemaan *Faravidiin* (Hakamäki & Anttonen 2017).

Edellä lyhyesti kuvatut kenttätutkimukset ovat opettaneet, että harrastajien ja ammattilaisten välinen yhteistyö toimii parhaiten silloin, kun kaikki tutkimuksiin

osallistuvat tahot tuntevat roolinsa ja työnjako on selvä. Kajoavia tutkimuksia Suomen maankamaralla oleviin muinaisjäännöksiin voivat kohdistaa ainoastaan koulutuksen saaneet arkeologit, joten myös harrastajien toiminta kenttätöopuna on toteuduttava ammattilaisten valvonnassa. Yhteistyön keskeisenä edellytyksenä onkin pidettävä vuorovaikutusta ja esteetöntä tiedonkulkua toimintaan liittyvistä käytänteistä, rajoituksista ja vaatimuksista. Minkäänlaista vapaata toimintaa tunnetuilla muinaisjäännöksillä tai niiden läheisyydessä ei voida pitää hyvän yhteistyön muotona, vaikka valitettavasti usein näin tapahtuu.

Perintöresurssit ja kestävä kehityksen periaate?

Harrastuksen suosio näyttää yhä kasvavan. Tämä tulee aiheuttamaan yhä enemmän kajoamisia ja tuhoa muinaisjäännöksille. Mitä asian suhteen pitäisi tehdä? Muinaisjäännökset eivät ole uusiutuva luonnonvara ja kohteisiin kajoaminen on aina tuhoavaa. Muinaisen kulttuuriperinnön hyödyntämisen (mikä tarkoitus sitten onkaan) pitäisi tapahtua siten, että perinnöstä jää mahdollisimman paljon tietoa. Satojen tai tuhansien vuosien takaisten ihmisyyhteisöjen jäännöksiä ei ole mahdollista saada takaisin. Ne eivät kasva paikalleen uudelleen tai synnytä uusia yksilöitä kuten esimerkiksi yhteiset luonnonresurssit, kasvi- ja eläinkunnan edustajat (ks. myös Fagan 1994: 11), joiden hyödyntäminen (kalastus ja metsästys) on uusiutumisesta huolimatta luvanvaraista toimintaa.^{xi} Voisiko samaa konseptia käyttää perintöresurssin hyödyntämisessä? Miksi yhteiseen kulttuuriperintöön suhtaudutaan toisin? Eikö kestävä kehityksen periaate, jonka mukaan pitäisi ”tydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa” (Yhteinen tulevaisuutemme 1988: 26), päde myös perintöresurssien hyödyntämiseen?

Selvää joka tapauksessa on, että metallinilmaisinharrastajien opastukseen ja koulutukseen on tarvetta. Sitä voitaisiin järjestää muun muassa kansanopistojen yhteydessä. Jonkin verran erilaisia yhteisiä keskustelu- ja valistustapahtumia tai opastuskursseja on jo pidetty (ks. esim. Suhonen 2012; Siltainsuu & Wessman 2014; Moilanen 2015; Lähdesmäki 2017; Moilanen 2017; Hakamäki 2019).

Valistus- ja ohjaustoimintaa olisi hyvä laajentaa. Harrastus voisi olla luvanvaraista, jotta tiedettäisiin, missä harrastustoimintaa tapahtuu, eikä esihistoriallisen metalliesineistön ”sukupuuttoa” pääsisi tapahtumaan. Malleina voitaisiin pitää esimerkiksi Ruotsin tai Viron lupamenettelyä.

Aineellinen kulttuuriperintö on kaikkien perintöä, ei ainoastaan nykyharrastajien tai edes tutkijoiden, vaan myös tulevien sukupolvien. Tulevaisuudessa harrastus- ja tutkimusmenetelmät saattavat olla kehittyneempiä ja tässä tapauksessa on hyvin valitettavaa, jos näihin menetelmiin soveltuvat aineistot on tuhottu hallitsemattoman kaivelun seurauksena. Tarvitseeko kaikkea löytääkään tässä ja nyt? Jätetään muinaista perintöä tulevillekin polville.

Bibliografia

Painamattomat lähteet

- Hakamäki, V., Jääskeläinen, E., Modarress, M. & Okkonen, J. 2018. Sievi. Kiurunkangas. Rautakautisen löytöpaikan tarkastus 16.10.2018.
- Hakamäki, V. 2019. Metallinetsintä harrastuksena – taustat, lainsäädäntö ja ohjeita vastuulliseen toimintaan. Luento 12.3.2019, Sievi. Ylivieskan seudun kansalaisopisto.

Verkkolähteet

- Lähdesmäki, U. 2017. Metallinetsintäharrastuksen koulutuspäivä 29.4.2017. Pirkanmaan maakuntamuseo. <http://media.vapr.fi/content/uploads/2017/06/Ulla-L%C3%A4hdesm%C3%A4ki_PMM.pdf> (Luettu 14.3.2019)
- Metsähallitus 2019. <https://www.eraluvat.fi/metsastys.html> Kalastusluvut. <<https://www.eraluvat.fi/kalastus/kalastusmaksut-ja-luvat.html>> (Luettu 26.2.2019)
- Moilanen, U. 2016. Metallinetsijät talkoapuna Pirkanmaan maakuntamuseossa. *Museokello* 2016. Museokeskus Vapriikki. <https://is-suu.com/vapriikki/docs/museokello_2016_n> (Luettu 6.5.2019)
- Moilanen, U. 2017. Metallinetsijoille suunnattu seminaari järjestettiin Kangasniemellä. <<https://muistojenkangasniemi.wordpress.com/2017/11/04/metallinetsijoille-suunnattu-seminaari-jarjestettiin-kangasniemella/>> (Luettu 27.2.2019)
- Muinaismuistolaki 295/1963. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1963/19630295>.
- Museovirasto 2015. Muinaisjännökset ja metallinetsin: harrastajan opas. Museoviraston oppaita ja ohjeita 11. Saatavilla verkosta: <https://www.museovirasto.fi/uploads/Arkisto-ja-kokoelmapalvelut/Julkaisut/muinaisjannokset-ja-metallinetsin-2017.pdf>
- Jokela, L. 2017. Ilkivallantekijät purkaneet 800-vuotiaasta Kuusiston linnaa. *Turun Sanomat* 14.4.2017. <https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/3474636/Ilkivallantekijat+purkaneet+800vuotiaasta+Kuusiston+linnaa>. (Luettu 29.1.2019)
- Perkkiö, H. 2018. Kirveen kappaleita, pronssinen riipus ja rautaisen veitsen pala: Sievissä tehtiin laaja rautakautinen löytö. *Kaleva* 16.11.2018. <<https://www.kaleva.fi/uutiset/pohjois-suomi/kirveenkappaleita-pronssinen-riipus-ja-rautaisen-veitsen-pala-sievissa-tehtiin-laaja-rautakautinen-loyto/810379/>> (Luettu 17.11.2018)
- Riksantikvarieämbetet 2018. Metallsökare. <<https://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/fragor-och-svar/metallsokare/>> (Luettu 6.3.2019)
- Rohiola, V. 2018. Metallinetsintä ja sen harrastaminen osana kulttuuriympäristön tutkimusta. <[http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Metallinetsinta_ja_sen_harrastaminen_osa\(48463\)](http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Metallinetsinta_ja_sen_harrastaminen_osa(48463))> (Luettu 23.3.2019)
- Turun sanomat* 1.12.2017. Kotimaa: Raaseporin rauniolinnalla laittomia kaivauksia – peltoalueella liki 300 kuoppaa. <<https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/3750521/Raaseporin+rauniolinnalla+laittomia+kaivauksia++peltoalueella+liki+300+kuoppaa>> (Luettu 29.1.2019)
- Wessman, A. 2019. On the road again: experiences from SuALT roadshows/ Tien päällä taas: kokemuksia SuALTin esittelykiertomatkoilta. SuALT Project, Suomen arkeologisten löytöjen linkitetty avoin tietokanta. Blogi 12.2.2019. <<https://blogs.helsinki.fi/suALT-project/>> (Luettu 23.3.2019)
- Yle uutiset* 28.2.2014. Museovirasto hukkuu harrastajien esinelöytöihin – miekkamies kasvatti buumia. <<https://yle.fi/uutiset/3-7112971>> (Luettu 26.9.2018)

Tutkimuskirjallisuus

- EAA 2018. 763 Cultural Property: From Looting and illegal Trade to Restitution. *Abstracts*: 1057–1061.
- Barkin, M. 2013. Laws in Europe on the use of metal detectors. A. Lagerlöf (toim.) *Who cares? Perspectives on Public Awareness, Participation and Protection in Archaeological Heritage Management*. EAC Occasional Paper No. 8. Jambes, Europae Archaeologiae Consilium: 33–36.
- Bergman, I. 2007. Vessels and kettles: Socioeconomic implications of the cessation of asbestos pottery in Northern Sweden. *Arkeologi i norr* 10, 1–15.

- Fagan, B. 1994. *In the beginning. Introduction to Archaeology*. New York. HarperCollins.
- Gundersen J., Rasmussen J. M. & Orten Lie R. 2016. Private Metaldetecting and Archaeology in Norway. *Open Archaeology* 2/2016: 160–170.
- Gustafsson, N. B. 2017. Initiativ eller tystnad – om Sveriges hållning till illegal försäljning av kulturföremål. *Fornvännen* 2/2017: 111–113.
- Hakamäki, V. 2015. Utjärven Viinivaaran itäpään muinaisjäännöskohteen jatkotutkimukset kesällä 2014. *Muinaistutkija* 2/2015: 28–40.
- Hakamäki, V. 2016. Late Iron Age transculturalism in the northern “periphery”: understanding the long-term prehistoric occupational area of Viinivaara E, Finland. *Acta Borealia: A Nordic Journal of Circumpolar Societies* 33 (2), 30–51.
- Hakamäki, V. 2018. *Seeing behind stray finds: Understanding the Late Iron Age settlement of Northern Ostrobothnia and Kainuu, Finland*. Acta Universitatis Ouluensis B 168. Oulu: Oulun yliopisto.
- Hakamäki, V., Kuusela J.-M., Sarkkinen, M. & Vilkkama, R. 2013. Utjärven Viinivaaran itäpään rautakautisen löytöpaikan kaivaus ja kartoitus kesäkuussa 2013. *Muinaistutkija* 4/2013: 2–11.
- Hakamäki, V. & Ikäheimo, J. 2015. Iin Illinsaaren Pirttitörmä: asuinpaikka rautakauden ja keskiajan taitteesta. *Faravid* 39: 7–22.
- Hakamäki V. & Anttonen, P. 2017. Several new Late Iron Age sites and finds discovered between 2014 and 2016 in Suomussalmi, north-east Finland. *Faravid* 44: 21–38.
- Halinen, P., Hedman, S.-V. & Olsen, B. 2013. Hunters in Transition: Sámi Hearth Row Sites, Reindeer Economies and the Organization of Domestic Space, 800–1300 A.D. D. G. Anderson, R. P. Wishart, & V. Vaté (toim.) *About the Hearth. Perspectives on the Home, Hearth and Household in the Circumpolar North*: 152–182. New York & Oxford, Berg-hahn.
- Hardy, S. 2017. Quantitative analysis of open-source data on metal detecting for cultural property: Estimation of the scale and intensity of metal detecting and the quantity of metal-detected cultural goods. *Cogent Social Sciences* 3 (1). <<https://www.cogentia.com/article/10.1080/23311886.2017.1298397>> (Luettu 2.10.2018.)
- Häkälä, P. & Sorvali, E. 2017. Metallia näkyvissä, ja sitten minä vähän innostuin. *Muinaistutkija* 1/2017: 36–41.
- Kinnunen, J. & Immonen, V. 2014. Metallinilmaisinharrastajat ja kulttuuriperintö – kärjistyksistä yleiskuvaan. *Kotiseutu* 2014: 106–113.
- Knuutinen, T. 2017. 248 syytä nostaa kissa pöydälle. Raaseporin Slottsmalmenin tapaus, metallinilmaisinharrastajat ja arkeologinen tutkimus. *SKAS* 1/2017: 3–14.
- Lecroere, T. 2016. “There Is None So Blind as Those Who Won’t See”: Metal Detecting and Archaeology in France. *Open Archaeology* 2/2016: 182–193.
- Lunden, S. 2004. The Scholar and the Market. Swedish scholars contributions to the destruction of the world’s archaeological Heritage. H. Karlsson (toim.) *Swedish Archaeologists on Ethics*: 197–247. Lindome: Bricoleur Press.
- Maaranen, P. 2018. Luvattomat kajoamiset maalla oleviin kiinteisiin muinaisjäännöksiin Suomessa vuosina 2010–2017. *Muinaistutkija* 2/2018: 19–29.
- Modarress-Sadeghi, M. 2018. *Muinaisesineistä kauppahyödykkeeksi – Arkeologia, kulttuuriperintö ja kolonialistiset tutkimuskäytänteet*. Acta Universitatis Ouluensis B 158. Oulu: Oulun yliopisto.
- Moilanen, U. 2015. Piipparoijat koulun penkille? Yksi kokemus metallinetsijöiden kurssittamisesta. *Muinaistutkija* 2/2015: 2–7.
- Nyman, L. 2017. Metallinetsintää, metallinetsijän silmin. *Muinaistutkija* 3/2017: 26–31.
- Okkonen, J. 2007. Archaeological investigations at the Sámi sacrificial site of Ukonsaari in Lake Inari. *Fennoscandia Archaeologica* XXIV: 29–38.
- Siltainsuu, J. & Wessman, A. 2014. Yhteistapah-tumia ja esineiden tunnistusta Espoon kaupunginmuseon metallinilmaisinyhteistyö vuonna 2014. *Muinaistutkija* 3/2014: 34–40.
- Suhonen, M. 2012. Metallinetsijät maastossa ja museossa. *Artefacta* <http://www.artefacta.fi/uutiset/metallinetsijat_maastossa_ja_museossa.284.news> (Luettu 25.2.2019)
- Yhteinen tulevaisuutemme 1988. *Ympäristön ja kehityksen maailmankomission raportti*

- (suom. Anttonen, K.) Helsinki. Ulkoasiainministeriö, Ympäristöministeriö.
- Wessman, A., Koivisto, L. & Thomas, S. 2016. Metal Detecting in Finland – An Ongoing Debate. *Open Archaeology* 2/2016: 85–96.
- Yáñez, A. 2016. Illegal Detectorism and archaeological Heritage: Criminal and Administrative Punitive Systems in Spain. *Open Archaeology* 2/2016: 417–425.
- Zachrisson, I. 1984. *De Samiska metalldepåerna år 1000–1350 i ljuset av fyndet från Mörtträsket, Lapland*. Archaeology and Environment 3. Umeå, University of Umeå.

FT Mirette Modarress
arkeologi ja kulttuuriperintötutkija
mirette.modarress@student.oulu.fi

FT Ville Hakamäki väitteli Oulun yliopistosta 2018 aiheenaan Pohjois-Suomen myöhäisrautakautinen asutus ja vuorovaikutusverkostot. Tällä hetkellä hän valmistelee väitöskirjan jälkeistä tutkimusta Oulun yliopiston arkeologian oppiaineessa.
ville.hakamaki@oulu.fi

Loppuviitteet

- i Artikkelin perustuu esitelmään, jonka kirjoittajat pitivät arkeologipäivillä Lammilla, marraskuussa 2018.
- ii Maan alla odottaa monta aarretta. 24.7.2012. www.yle.fi; Metallinetsinnän saalista Uta-järvellä. 14.7. 2016 [kuvagalleria. www.kaleva.fi](http://www.kaleva.fi); Metallinilmaisinkuume: Harrastajat etsivät aarteita Englannista. 6.7.2018. www.historianet.fi.
- iii Kokonaislukuun sisältyy myös metsän- ja maankäyttökajoamiset, metallinilmaisintoiminta on eritelty. Tiedot on kerätty eri lähteistä, ja niiden saaminen oli Maarasen (2018: 20) mukaan hankalaa. Toisin sanoen ne eivät edusta kaikkia kajoamisia, vain tietoon tulleita.
- iv Jokela 2017; *Turun Sanomat* 1.12.2017.
- v Ks. verkosta esim. Detectorist 2019, <http://www.detektorist.se/metalldetektor-straaff-olag/> sivuilla tiivis kuvaus nykyisestä käytännöstä Ruotsissa. Harrastajat ovat valittaneet asiasta verkossa, ja esittäneet erilaisia uhkakuvia miten harrastuksen käy. Ks. esim. Hoppy detecting, <http://hobby-detecting.com/new-outrageous-detecting-laws-in-sweden-2018-news-information/>.
- vi Ks. julkaisu *Open Archaeology* 2/2016. Julkaisusta löytyy useita kiinnostavia artikkeleita siitä, miten metallinetsintään muinaiskohteilla suhtaudutaan eri Euroopan maissa.
- vii Hardy sai myös kritiikkiä tutkimuksesta ks. Deckers et al. 2018 <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/par.2018.4.issue-1/par-2018-0019/par-2018-0019.pdf>. Ks. lisäkeskustelua Paul Barford Blogi 12.9.2018. <http://paul-barford.blogspot.com/2018/09/the-ixelless-six-reply-to-hardy.html>. Ilmiö ja aihepiiri ei selvästikään ole tutkijoiden mielestä yksiselitteinen ja keskustelu aiheesta käy kuuma.
- viii Lecreone viittaa *Agence France Pressen* (22.1.2014) uutisiin.
- ix Useimmiten harrastaja kaivaa enemmän kuin yhden esineen.
- x Jari Okkonen, Emilia Jääskeläinen ja kirjoittajat.
- xi Metsähallituksen Erä.fi -sivuilta: ”Metsähallituksen eräluvat takaavat kaikille tasapuoliset mahdollisuudet monipuolisiin eräelämyksiin valtion mailla nyt ja tulevaisuudessa.” ”Kun hankit eräluvan, sijoitat luontoon, sillä tuloja käytetään luonnon hyväksi.” Ks. myös keskustelusta Ruotsissa, Gustafsson 2017.